

Рецензії

УДК 911.3

Людмила Немець, Юрій Кандиба

МАЛА БАТЬКІВЩИНА ОЧИМА ВИДАТНОГО СУСПІЛЬНОГО ГЕОГРАФА

Село на золотому Поділлі: земля і люди [монографія] /
О.І. Шаблій. – Львів: Аверс, 2011. – 712 с.

Монографія «Село на золотому Поділлі: земля і люди» вийшла у світ у 2011 році, проте ми змогли познайомитися з нею значно пізніше, а ще потрібен був час, щоб опанувати це величне творіння відомого суспільного географа, справжнього патріота України, Вчителя і наставника багатьох науковців.

Україна сьогодні переживає надзвичайно складні часи нелегких економічних, політичних та соціальних перетворень, буреломних змін. Все це потребує єднання української нації, пошуку шляхів об'єднання Сходу та Заходу, Півночі та Півдня, Центру на основі національної ідеї. Україна – унітарна країна з надзвичайно багатою і строкатою історією, культурою своїх регіонів, етносів та етнічних груп.

Науковці, в першу чергу географи, мають вносити свій вклад у формування українського менталітету, людини – громадянина України як неподільної і єдиної держави.

Монографія О.І. Шаблій – це приклад творіння, просякненого любов'ю до малої Батьківщини як частини Великої України.

Автор, виспівуючи красу рідної природи, говорить, що село Курівці є типовим для Поділля, але й «...згусток людського буття і духу, людського щастя і смутку. Людей як нині суших, так багатьох попередніх поколінь».

Але «кожне село – велике чи мале, давнє чи сучасне, багате чи бідне і т.д. і т.п. – це невичерпне джерело інформації про землю і людей, їх взаємозв'язок і взаємовплив, про єдність особистостей, родин і громади».

В кожному рядку цієї книги відчувається захоплення і біль за своїх прашурів, односельців, за їхню долю, тяжку історію. А ще, не можна не переживати разом з автором почуття гордості за красу української землі, за її долю. «Село для мене, міського мешканця – це також справжня симфонія запахів Землі, що парує навесні. Ніжно зеленої травинки і бруньок на вишні, скошеного сіна і свіжого молока чи навіть стайні, де форкочуть коні, і хліва, у якому мирно пережовують пахуче сіно корови і телята». Якщо відійти від емоційного сприйняття геніального творіння О.І. Шаблій і оцінювати монографію лише з позицій суспільно-географічного твору, то слід зазначити декілька аспектів.

В сучасних складних соціально-економічних

умовах в Україні, які супроводжуються демографічною кризою, міграційним рухом населення з сільської місцевості у міста, відбувається скорочення чисельності сільського населення, обезлюднення сільської місцевості. Корені проблем сільської місцевості криються ще в історичному минулому, яке так чи інакше визначає характер сучасних соціально-економічних процесів на селі.

Ретроспективно-географічні дослідження сільської місцевості на мікрорівні є актуальними для виявлення причин соціально-економічного становища сіл, що є запорукою відродження села та підвищення рівня життя сільських мешканців.

Вихід у світ монографії професора О.І. Шаблій «Село на золотому Поділлі: земля і люди» привернув увагу географічної спільноти України тим, що ця праця є прикладом історико-географічного дослідження на мікрорівні. У монографії висвітлено історичні та географічні особливості малої батьківщини автора – села Курівці Зборівського району Тернопільської області.

Монографія має 7 розділів, у яких послідовно та логічно здійснено комплексний історико-географічний аналіз села у контексті регіонального розвитку. У своєму дослідженні автор розширює межі об'єкта, виходячи на мезо- та макрорівень, розглядаючи історичні, суспільно-географічні та соціально-економічні процеси Галичини в цілому.

У першому розділі монографії здійснено топонімічний аналіз походження назви села та його частин. Автор виходить за межі мікротопонімії і розглядає походження географічних назв значно ширше – у межах історико-географічного регіону.

Вражає глибина розкриття історико-географічних особливостей такого маленького за масштабністю географічного об'єкта як село Курівці. Розкрито не просто його історико-географічні ознаки, а й мовознавчі, лінгвістичні особливості самої назви села. Дуже цікаво описана історія села, розвиток території, на якій воно розташоване. Науковця-картографа зацікавлять плани, топоніміки окремих об'єктів території села та його околиць.

Другий розділ є традиційним для комплексного географічного дослідження території – він висвітлює природні умови та ресурси села. Показано взаємозв'язок усіх компонентів ландшафту, які утворюють цілісну нерозривну систему, на основі якої формується соціально-господарсько-культурний організм села.

В цьому розділі професійно, цікаво висвітлено не лише географічне положення та природно-географічні і суспільно-географічні особливості, а й проведено глибокий аналіз геолого-тектонічної будови і поверхні, характеру протікання геоморфологічних процесів, особливостей клімату, водних ресурсів тощо. В кінці розділу наведено загальні закономірності ландшафтів, компонентів природного середовища, обґрунтовано висновки щодо подальших тенденцій розвитку зазначених процесів.

Великий за обсягом третій розділ присвячено історії села та навколишніх поселень. Історичний аналіз охоплює період від найдавніших часів – палеоліту – до сучасного періоду незалежності України. Історія села розкривається у контексті суспільно-політичного становища Галицько-Волинського князівства, Речі Посполитої, Австро-Угорщини, Польщі, СРСР, незалежної України. Окрему увагу приділено автором характеристиці подій двох світових війн на території Галичини, яка була одним з ключових центрів зосередження геополітичних інтересів сусідніх держав.

Автором здійснено глибокий аналіз воєнних часів. Поіменно згадано всіх односельчан, які загинули та померли від ран, тих, хто зник безвісти та про чю долю достеменно нічого не відомо. Є карто-схема про місця загибелі курівчан.

Безцінними є спогади про конкретні людські долі цих важких часів, що, безсумнівно, позначилися на подальшому соціально-демографічному розвитку села та прилеглих територій. Саме тут дуже глибокий слід залишили роки депортації, повстанського руху і т. ін. Яскраво про ці події говорять слова автора: «Яке то щастя дожити до часу, коли можна відкрито казати правду, щиро молитися за тих, котрі поклали свої голови за незалежність України. Люди мого покоління жили у вічному страхі, під гнітом комуністичної системи».

У четвертому розділі «Людність» наведено характеристику населення села – його природний і механічний рух, національний і соціальний склад, господарську діяльність тощо. Автором опрацьований значний статистичний матеріал за тривалий період та проаналізовано основні демографічні показники по селу.

Надзвичайно цікаво описано демографічні особливості, соціальну структуру населення цієї території Галичини, яка була і є «українською національною територією з корінним українським населенням».

Розглядаючи особливості територіальної громади, зокрема «найменування її членів – окремих людей, їх груп, сімей, родин», автор зазначає, що «разом взяті найменування мешканців села несуть велику інформацію про соціальні, конфесійні, національні, родинні та інші відносини між людьми». Читаючи ці описи, ніби поринаєш у чарівний світ людей подільського села, відчуваєш особливості наріччя української мови цієї частини України, серед яких автор зазначає такі як вокалізм, консонантизм і акцентацію. Надзвичайно цікаво описані основні обрядові події, котрі подаються на основі бесід із старожил-

лами села.

П'ятий розділ розкриває питання освітньо-культурного розвитку села. Самою назвою розділу «Церква. Школа. Культура» автором показано еволюцію культурного розвитку села, коли на початковому етапі освітньо-культурне життя зосереджувалося у духовних закладах, які у подальшому були витіснені світськими установами. З великою любов'ю описуються звичаї, традиції, обряди односельців, з якими автор міцно і назавжди пов'язаний незримими генетичними зв'язками. Саме з рідної місцевості, від батьків і близьких людей формується патріотизм.

Особливий менталітет жителів Поділля пов'язаний з глибокою релігійністю населення, що, безумовно, і в наші часи проявляється у більшій терпимості, толерантності населення. Говорячи про особливості релігії цього краю, Олег Іванович зазначає, що вона «пронизує духовний світ кожного від його народження аж до самої смерті. А церква – важливий сакральний інститут у цьому житті-бутті... Десятками і сотнями ниток пов'язане наше земне існування і життєдіяльність з церквою, релігією, Богом...».

Окремий розділ у книзі присвячено видатним особам села, які залишили помітний слід у розвитку свого регіону чи України. Це відомі артисти, вчені, вчителі, лікарі, керівники, громадські і політичні діячі. Зокрема, описується життєвий шлях і творча діяльність артиста М. Бенцала, вчених Й. Вельгача, Я. Алексеви́ча, членів ОУН Чемеринських, і звичайно, самого автора.

Завершується книга розділом, у якому наведено розповіді сельчан. Вони мають безцінне значення для відтворення історичних подій, сприяють об'єктивному аналізу процесів розвитку села. У численних додатках містяться фото, карти, схеми, твори фольклору тощо.

«З тих перших кроків і дотепер завжди бачив себе як частку своєї малої Батьківщини та невід'ємний складник українського соціуму – передовсім громади рідного села (і навіть навколишніх поселень, де жили і трудилися близькі мені та далекі родичі – це напевно позивні крові), також рідної Галичини – оригінального регіону на всеукраїнському і навіть міжнародному тлі. Та й всієї України».

Гімном «цілій курівецькій громаді» є слова пісні «Дорога до Храму», яка закінчує цю цікаву, не охоплену розумом книгу, бо більшість її сторінок западають в серце і душу, примушують трепетно думати про красу природи і людей нашої України, мріяти, що хтось ще так звучно, красиво і сердечно написав про свою маленьку Батьківщину, щоб краще розуміти нерозривність уз українського народу.

Весь літературний інтелект науковця, розум та толерантність українця з маленького подільського села Курівці виплеснувся в цій чудовій роботі. Її хочеться читати ще й ще...

Монографія видатного українського географа професора Олега Івановича Шаблія «Село на золотому Поділлі: земля і люди» є фундаментальною історико-географічною працею, яка може слугувати дороговказом для інших краєзнавчих досліджень на мікрорегіональному рівні.